

## ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΕΙΣΗΓΗΤΩΝ



**Ιωάννης Β. Άρβανίτης: Αναπληρωτής Καθηγητής τής Μουσικής τής Όρθόδοξης Ανατολικής Έκκλησίας στο Τμήμα Μουσικών Σπουδών του Ίονίου Πανεπιστημίου**

**Τίτλος Εισήγησης: «Παραδοσιακή Μουσική στα Μουσικά Γυμνάσια: αναδρομή στο παρελθόν, σκέψεις για το παρόν και το μέλλον»**

**Περίληψη:** Η εμπειρία που είχα ως ένας από τους πρώτους διδάσκοντες στα πρώτα χρόνια στο Μουσικό Γυμνάσιο Παλλήνης ήταν η εμπειρία ενός ονείρου: «Όνειρο ζώ, μη με ξυπνάτε». Ενός ονείρου κοινού για διδάσκοντες και παιδιά. Σ' αυτό το όνειρο, που βιώσαμε όλοι, θα αναφερθώ, αλλά και στο πώς αυτό «σκοτεινιάσε» κατά καιρούς ή σκοτεινιάζει ακόμη, από διάφορους παράγοντες, ένας εκ των οποίων είναι και διάφορες παρεμβάσεις ή έλλειψη της κατάλληλης μέριμνας από την πλευρά του κράτους. Μέσα απ' αυτή την αναδρομή στά πράγματα, όπως τα έζησα, ίσως διαφανούν και κάποιες κατευθύνσεις, για να αναθερμανθεί και αναζωογονηθεί αυτό το όνειρο της διάδοσης της Παραδοσιακής Μουσικής στα νέα παιδιά, που ήταν και ένας από τους βασικούς στόχους των Μουσικών Γυμνασίων από την ίδρυσή τους και ένα διαφοροποιητικό στοιχείο από οποιοδήποτε άλλο μουσικό ίδρυμα, αλλά και εξακολουθεί να είναι ένα σημαντικότερο μουσικό κεφάλαιο που πρέπει να διαφυλαχθεί και να ξαναχρηστεί στο μέλλον.

**Βιογραφικό:** Ο Ιωάννης Άρβανίτης (γεν. 1961) είναι Αναπληρωτής Καθηγητής τής Μουσικής τής Όρθόδοξης Ανατολικής Έκκλησίας στο Τμήμα Μουσικών Σπουδών του Ίονίου Πανεπιστημίου. Έχει διδάξει Βυζαντινή και παραδοσιακή Μουσική, καθώς και ταμπουρά στο Μουσικό Γυμνάσιο Παλλήνης από την χρονιά τής ίδρυσής του. Επίσης, Βυζαντινή Μουσική στο Δημοτικό Ώδεϊο Πειραιά, στο Ώδεϊο «Φίλιππος Νάκας», στο Ώδεϊο «Σίμων Καράς». Δίδαξε στο Τμ. Μουσ. Σπουδών του Ίονίου Πανεπιστημίου (1994-2002), στο Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Βυζαντινής Μουσικολογίας του ίδιου Πανεπιστημίου (2015-18), καθώς και στο Πρόγραμμα Ψαλτικής του Ευρωπαϊκού Παν/μίου Κύπρου (2020-21). Το σχ. έτος 2013-14 άποσπάστηκε στο ΙΕΠ για θέματα Παραδοσιακής Μουσικής και κατά τα έτη 2014-18 στο Τμήμα Χειρογράφων τής Έθνικης Βιβλιοθήκης, όπου εργάστηκε για την καταλογογράφηση και μελέτη των εκεί αποκειμένων μουσικών χειρογράφων. Έχει έντυφήσει ιδιαίτερα στην έρμηνεία τής παλαιάς σημειογραφίας, σε όλες της τις μορφές και τα στάδια, καθώς και στην έν γενεί θεωρία τής Βυζαντινής Μουσικής, νεώτερης και παλαιάς, και έχει διδάξει σε αρκετά σχετικά σεμινάρια έντός και έκτος Ελλάδος. Το 2010 έγινε Διδάκτωρ του Ίονίου Πανεπιστημίου με διατριβή με θέμα τόν ρυθμό τών παλαιών μελών μέσα από την σύντομη έρμηνεία τής Παλαιάς σημειογραφίας. Έχει έξηγήσει πολλά μέλη από την παλαιά στην έν χρήση γραφή και έχει και ο ίδιος μελοποιήσει πληθώρα έκκλησιαστικών μελών.



**Νίκος Ανδρικός: Επίκουρος Καθηγητής, Τμήμα Μουσικών Σπουδών, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων**

**Τίτλος Εισήγησης: Προσαρμογή ελληνικού ρεπερτορίου στον ταμπουρά - Χρησιμότητα και μεθοδολογία στο πλαίσιο της διδασκαλίας του οργάνου στα Μουσικά Σχολεία**

**Περίληψη:** Στο πλαίσιο της παρούσας εισήγησης θα παρουσιαστεί μια ολοκληρωμένη προβληματική αναφορικά με την καταλληλότητα ή μη διδασκαλίας του ταμπουρά ως οργάνου αναφοράς στα Μουσικά Σχολεία. Παράλληλα, θα προταθούν μεθοδολογικά εργαλεία αναφορικά με τη δυνατότητα προσαρμογής ελληνικού ρεπερτορίου στον ταμπουρά, με σκοπό την κατανόηση και χρήση διαφόρων τεχνικών πέννας, δακτυλισμών, ποικιλιμάτων, κουρδισμάτων κ.α. Τέλος, θα γίνει λόγος για τη χρήση του ταμπουρά ως οργάνου συνοδείας της φωνής (αυτοσυνοδεία), καθώς και το ρόλο του εντός ορχήστρας.

**Βιογραφικό:** Ο Νίκος Ανδρικός είναι Επίκουρος Καθηγητής του Τμήματος Μουσικών Σπουδών του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων. Γεννήθηκε στη Μυτιλήνη και μαθήτευσε επι σειρά ετών στον μακαριστό Πρωτοψάλτη Μυτιλήνης Θεόδωρο Μανιάτη, ενώ δάσκαλός του στο σάζι ήταν ο Περικλής Παπαπετρόπουλος. Έχει εκπονήσει στο Τ.Μ.Σ. του Ιονίου Πανεπιστημίου τη διδακτορική του διατριβή, εξετάζοντας την Εκκλησιαστική μουσική της Σμύρνης στον «ευρύτερο» 19ο αιώνα. Κατά την περίοδο 2004-2007 βρέθηκε στην Κωνσταντινούπολη σπουδάζοντας δίπλα στους εκπροσώπους της παλιάς γενιάς της Τουρκικής Ραδιοφωνίας (Mehmet Erenler: Σάζι, Yücel Raşmakçı: Μουσικά Ιδιώματα Τουρκικής Επικράτειας, Μέθοδοι καταγραφής ρεπερτορίου, Şahin Gültekin: Τουρκικό δημοτικό τραγούδι) και ψάλλοντας επίσημα στο δεξιό αναλόγιο του Πατριαρχικού Ναού δίπλα στον Α.Π.Μ.Χ.Ε. Λεωνίδα Αστέρη. Έχει εκδώσει δύο μονογραφίες, ενώ άρθρα του φιλοξενούνται σε Πρακτικά διεθνών συνεδρίων, επιστημονικά περιοδικά και συλλογικούς Τόμους. Έχει εκδώσει τρεις δίσκους (Motivasyon 2014, SEDEF KALAN MÜZİK 2017, Αμυγδαλιά KALAN MÜZİK 2023), οι οποίοι περιέχουν αποκλειστικά προσωπικές του συνθέσεις, ενώ το 2022 ως προϊόν συνεργασίας των Εργαστηρίων ΕΒΑΜΙΠ του Τμήματος Μουσικών Σπουδών (Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων) και του αντίστοιχου Ήχου, Εικόνας και Πολιτιστικής Αναπαράστασης του Τμήματος Πολιτισμικής Τεχνολογίας και Επικοινωνίας (Πανεπιστήμιο Αιγαίου) εξέδωσε το δίσκο Καλοφωνικοί Ειρμοί 19ος αιώνας, με εξωλατρευτικά έργα Εκκλησιαστικής μουσικής, σε πρώτη μάλιστα εκτέλεση. Έχει συνεργαστεί με διεθνούς φήμης καταξιωμένους καλλιτέχνες (Derya Türkan, Münir Utandı, Göksel Baktagir, Yurdal Tokcan, Cengizhan Sönmez, Didem Başar, Fahrettin Yarkin, Kiya Tabassian, Haig Yazdjian, Bijan Chemirani, Περικλής Παπαπετρόπουλος, Σωκράτης Σινόπουλος, Μάρκος Σκούλιος, Κυριάκος Καλαϊτζίδης, Απόστολος Τσαρδάκας, Γιώργος Ψάλτης, Σόλων Λέκκας, Κυριάκος Πετράς, Βαγγέλης Καρίπης κ.α), δίνοντας συναυλίες (λάφτα, σάζι, τανμπούρ, φωνή) σε Ελλάδα και εξωτερικό (Τουρκία, Ελβετία, Ρουμανία, Αζερμπαϊτζάν, Ισπανία, Καναδάς, Γερμανία, Πορτογαλία, Αγγλία, Ιταλία, Ισραήλ, Βουλγαρία, Γαλλία). Στο περιθώριο του Προγράμματος Σπουδών του Τμήματος Μουσικών Σπουδών του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων, εκπονεί ως επιστημονικώς-καλλιτεχνικώς υπεύθυνος- σε συνεργασία με τους φοιτητές/τριες της Μουσικής Δεξιότητας Ταμπουράς-Σαζ το project ARTASAZ, στο πλαίσιο του οποίου μελετώνται, ηχογραφούνται και βιντεοσκοπούνται με σάζια

ρεπερτοριακές περιπτώσεις από την ελληνική ύπαιθρο και τη Μικρά Ασία. Τα επιστημονικά του ενδιαφέροντα σχετίζονται με την μουσική δραστηριότητα στον αστικό χώρο κατά την υστεροθωμανική περίοδο, με τον προφορικό-ιδιωματικό χαρακτήρα της Εκκλησιαστικής μουσικής, καθώς και με την μουσική θεωρία των τροπικών συστημάτων της Ανατολής.



**Παναγιώτης Σάκκουλας: Καθηγητής λαούτου Π.Ε. 79.01**

**Τίτλος Εισήγησης: Η διδασκαλία του λαούτου στα Μουσικά Σχολεία**

**Περίληψη:** Είναι ευρέως γνωστό ότι τα παραδοσιακά όργανα έφτασαν στις μέρες μας από γενιά σε γενιά μέσα από την προφορική μέθοδο εκμάθησης. Οι περισσότεροι οργανοπαίχτες ήταν αυτοδίδακτοι και δεν είχαν τη δυνατότητα να μαθητεύσουν κοντά σε κάποιον δάσκαλο. Με την πάροδο του χρόνου, ξεκίνησε η εκμάθηση κοντά σε μεγάλους δεξιότεχνες και άρχισε σταδιακά να συστηματοποιείται και η διδασκαλία. Σήμερα, η θέση του λαούτου στα Μουσικά Σχολεία δίνει τη δυνατότητα στους νέους να έρθουν σε επαφή με αυτό το πλούσιο μουσικό όργανο και να

το εξερευνήσουν με την καθοδήγηση καταρτισμένων καθηγητών που έχουν αποφοιτήσει από τα Πανεπιστημιακά Ιδρύματα. Η μουσική μαθητεία στο όργανο είναι προσωπική υπόθεση και χρειάζεται ήθος, πειθαρχία, αυτοσυγκέντρωση, δημιουργική διάθεση και προπάντων όρεξη για εξερεύνηση. Κατά τη γνώμη μου, η μεθοδολογία που εφαρμόζεται από τον κάθε διδάσκοντα παίζει καθοριστικό ρόλο στον βαθμό που θα γίνει ελκυστικό το μάθημα του οργάνου, γι' αυτό χρειάζεται να έχει τα κατάλληλα εφόδια ώστε να εμπνεύσει τον μαθητή. Παράλληλα, αποτελεί μεγάλη πρόκληση για τους καθηγητές του λαούτου να μεταλαμπαδεύσουν την τέχνη του οργάνου με αίσθημα υπευθυνότητας και σεβασμού, δίνοντας ώθηση στους μαθητές ακόμη και για ακαδημαϊκή πορεία με βασικό αντικείμενο σπουδών το λαούτο. Μέσα από την προσωπική μου εμπειρία, παρατηρώ ολοένα και περισσότερους ταλαντούχους μαθητές που εξασκούν με αφοσίωση το λαούτο και χαίρομαι για την δημιουργική ενασχόληση και την εξέλιξή τους. Τα Μουσικά Σχολεία αποτελούν τον προθάλαμο θα λέγαμε για τα Πανεπιστημιακά τμήματα Μουσικών Σπουδών της χώρας μας και θεωρώ πως υπάρχουν προοπτικές για τη νέα γενιά στον τομέα της παραδοσιακής μουσικής, αρκεί να υπάρχει θέληση και ενδιαφέρον. Από την άλλη πλευρά, διαπιστώνουμε σε πολλές περιπτώσεις προβλήματα ως προς την έλλειψη μουσικών οργάνων, έλλειψη βιβλιογραφικών πηγών, παρτιτούρων όπου δυσχεραίνουν τη μαθησιακή διαδικασία. Παρ' όλα αυτά, ο κάθε καθηγητής οφείλει να εφεύρει τρόπους για να κεντρίσει το ενδιαφέρον των μαθητών, να αλληλεπιδράσει μουσικά μαζί τους και να τους καθοδηγήσει με αποτελεσματικό τρόπο στη γνώση. Τέλος, η διοργάνωση ημερίδων, εργαστηρίων και παρουσιάσεων για το λαούτο αποτελούν καλές πρακτικές για την πρόοδο των μαθητών και την ανατροφοδότηση πολύτιμων γνώσεων μέσα στη σχολική κοινότητα

**Βιογραφικό:** Γεννημένος στην Κατερίνη το 1997, ο Παναγιώτης Σάκκουλας ξεκίνησε τη μουσική του πορεία σε ηλικία των 6 ετών, με το πιάνο. Αργότερα, διδάχτηκε λαούτο δίπλα στον Χρήστο Ζώτο. Σπούδασε στο τμήμα Μουσικής Επιστήμης και Τέχνης του Πανεπιστημίου Μακεδονίας με ειδίκευση στο λαούτο, αποφοιτώντας με τιμές και βραβείο διάκρισης ως πρωτεύσας φοιτητής για το ακαδημαϊκό έτος 2019 (βαθμός πτυχίου 9,25 «Άριστα»). Η μέχρι τώρα δράση του περιλαμβάνει εμφανίσεις στην Ελλάδα και το εξωτερικό. Είχε την ευκαιρία να συνεργαστεί με σπουδαίους καλλιτέχνες του μουσικού χώρου όπως ο Πετρολούκας Χαλκιάς, ο Μάνος Αχαλινωτόπουλος, ο Αλέξανδρος Αρκαδόπουλος, ο Παναγιώτης Λάλεζας, ο Αντώνης Κυρίτσης, η Κατερίνα Παπαδοπούλου, ο Μάνος Κουτσαγγελίδης, ο Βαγγέλης Δημούδης, ο Χρόνης Αηδονίδης, ο Σόλωνας Λέκκας, η Αρετή Κετιμέ, ο Χρήστος Τζιτζιμίκας, η Dilek Koc, ο Σπύρος Σιώλος, η Mehtar Demir κ.ά. Ως παιδαγωγός ο Παναγιώτης άρχισε να διδάσκει λαούτο από το 2016 έως 2018 στον Σύλλογο Μουσικοφίλων Πιερίας «Πέτρος ο Πελοποννήσιος» στην Κατερίνη, ενώ από το 2020 μέχρι και σήμερα διδάσκει σε Μουσικά Σχολεία της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Σήμερα εργάζεται ως μόνιμος καθηγητής λαούτου στο Μουσικό σχολείο Ρεθύμνου.

=====



**Αθανασίου Ιωάννης: Μουσικός, Μουσικολόγος  
Υπ. Διδάκτωρ του Πανεπιστημίου Μακεδονίας**

**Τίτλος Εισήγησης: «Τα σύνολα παραδοσιακής μουσικής ως μάθημα στα μουσικά σχολεία: Διαχρονικές προβληματικές, εναλλακτικές προσεγγίσεις και σύγχρονες αναπροσαρμογές»**

Τα σύνολα παραδοσιακής μουσικής ως μάθημα στα μουσικά σχολεία αποτελούν εκ φύσεως μια διαφορετική και ιδιότυπη πρόκληση από τα υπόλοιπα μουσικά σύνολα. Λόγω της προφορικότητας και της παραλλακτικότητας της παράδοσης, καθώς και της έντονης και επιτακτικής αναπροσαρμογής στα σύγχρονα δεδομένα, η παραδοσιακή μουσική καθίσταται διαρκώς εξελισσόμενη και δεν διευκολύνεται η προσφορά της για διεκπεραίωσή της σε τυπικά πλαίσια εκδηλώσεων. Ακόμη, τα συμβατικά μέσα διδασκαλίας, όπως η ανάγνωση παρτιτούρας και η σύγχρονη μαεστρική δεν επαρκούν σαν εργαλεία για την επιτυχή διαμόρφωση του συνόλου. Τα παραδοσιακά σχήματα, άλλωστε, ποτέ δεν υπήρξαν κατά το πρότυπο που προσφέρεται στα μουσικά σχολεία. Η πολυμελής ορχήστρα μαθητών με -πολλές φορές- υπερπολλαπλάσιο αριθμό ίδιων οργάνων και σύγχρονων τεχνικών ενορχήστρωσης, ούτως ώστε να αναδειχθούν όσο το δυνατόν περισσότερο οι μαθητές και οι ρόλοι τους, ήδη καθιστούν το εγχείρημα της μουσικής πραγμάτωσης φύσιν διαφορετικό από το εκάστοτε ηχογεωλογικό τοπίο που μελετάται για τις ανάγκες του μαθήματος. Επίσης, ο υψηλού επιπέδου σολιστικός και αυτοσχεδιαστικός χαρακτήρας των ελληνικών μουσικών παραδόσεων απαιτεί εκ βαθέων προσωπική εμπειρία και τριβή με την εκάστοτε μουσική κουλτούρα, γεγονός που δυσκολεύει ιδιαίτερως την άμεση επαφή της ίδιας της μουσικής με τους μαθητές. Το υπόβαθρο που αποκτούν οι μαθητές τόσο στο μάθημα της *Ελληνικής*



*Παραδοσιακής Μουσικής* όσο και στα αντίστοιχα ατομικά μαθήματα των παραδοσιακών οργάνων βοηθά στην ευρύτερη κατανόηση και αφομοίωση των συνόλων, αλλά εντέλει η μουσική πράξη φέρει εις πέρας την κατανόησή της ίδιας της μουσικής. Μέσα από την παρούσα εισήγηση παρουσιάζονται -πλην των προβληματικών της διδασκαλίας- νέες αναγνώσεις, πρακτικές και αναμορφώσεις, προτείνοντας νέες προσεγγίσεις για την ανέλιξη του μαθήματος.

**Βιογραφικό:** Είναι υποψήφιος διδάκτωρ του Τμήματος Μουσικής Επιστήμης και Τέχνης του Πανεπιστημίου Μακεδονίας, με ερευνητικό αντικείμενο την οργανική μουσική εκτέλεση (λαϊκή κιθάρα). Αποφοίτησε από το ίδιο Τμήμα, έχοντας ολοκληρώσει το μεταπτυχιακό «Μουσικές Τέχνες», με την ειδίκευση «Ελληνικές Μουσικές Παραδόσεις: Ερμηνεία και εκτέλεση (λαϊκή κιθάρα)», καθώς και το προπτυχιακό, με την ειδίκευση «Ποιητική (Τέχνη της σύνθεσης – Μελοποιία – Ποίηση στην παραδοσιακή μουσική». Επίσης, σπούδασε στο Τμήμα Μουσικών Σπουδών του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων και στη Μουσική Σχολή «Εμμέλεια» Ναυπάκτου. Συνθέτει μουσική, με δισκογραφικά και συναυλιακά εγχειρήματα του ιδίου να πραγματοποιούνται ανά περιόδους, όπως τα project “Melos Book” με τον Steven Maleka και “Roads to Rebetiko: A modern rebetiko project” με τον Christian Ronig. Συνεργάζεται με το γραφείο διοργάνωσης εκδηλώσεων και προώθησης νέων καλλιτεχνών της Unmute Records. Το 2021 κυκλοφορεί με την υποστήριξη του γραφείου τον προσωπικό του δίσκο, με τίτλο “Poetics’ Underground”. Δραστηριοποιείται στον ευρύτερο μουσικό χώρο ως εκτελεστής μουσικός (λαϊκή, ακουστική, κλασική και ηλεκτρική κιθάρα, ηλεκτρικό μπάσο, sampling, φωνητικά) και ενορχηστρωτής με καλλιτέχνες του χώρου (Βασίλης Λέκκας, Μανώλης Μητσιάς κ), πραγματοποιώντας ηχογραφήσεις και συναυλίες στην Ελλάδα και στο εξωτερικό. Είναι διδάσκων μουσικής στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση από το 2022, ενώ από το 2012 έχει διδάξει σε μουσικές σχολές και ωδεία της Ελλάδας. Παραδίδει ανά περιόδους το διαδραστικό και εφαρμοσμένο σεμινάριο - εργαστήριο, με τίτλο: «Λαϊκή Κιθάρα 101: Τροπικότητα | Εναρμόνιση | Αυτοσχεδιασμός» σε Ελλάδα και εξωτερικό. Παράλληλα, τον απασχολεί το ερευνητικό πεδίο της ελληνικής αστικής λαϊκής μουσικής και εστιάζει στη συστηματική μουσικολογική ανάλυση του υλικού, συμμετέχοντας ενεργά σε μουσικολογικά συνέδρια και ημερίδες.